

релігією, не на протиставленні, а на розмежуванні функціонального призначення і сфер впливу релігійного і світського.

Враховуючи наявну плюральність – і світоглядну, і віросповідну – як релігійне середовище, так і секулярне, зокрема секулярна держава, однаково мають виходити із визнання невід’ємного права кожної людини на свободу совісті та свободу релігії, що ґрунтується на священній гідності людської особи.

1. Тейлор Ч. Секулярна доба. Книга перша / пер. з англ. О. Панич. Київ: Дух і Літера, 2013. 664 с.
2. Тейлор Ч. Секулярна доба. Книга друга / пер. з англ. О. Панич. Київ: Дух і Літера, 2018. 616 с.
3. URL: <https://www.yakaboo.ua/sekuljarna-doba-kniga-i.html?gclid>.
4. Казанова Х. По той бік секуляризації. Релігійна та секулярна динаміка нашої глобальної доби / пер. з англ. О. Панич. Київ: Дух і Літера, 2017. 264 с.
5. Казанова Х. Релігія в сучасному світі: плюралізм, секуляризація, глобалізація / пер. з англ. Романа Скакуна. Львів: Вид-во УКУ, 2019. 348 с.
6. Інституційні процеси конфесійного життя світу й України: кол. моногр. / за ред. проф. А. Колодного. Київ: УАР, 2015. 384 с.
7. Функціональність релігії: український контекст: кол. моногр. / за ред. проф. А. Колодного. Київ: УАР, 2017. 339 с.
8. Парашевін М. Трансформація соціального інституту релігії в сучасному українському суспільстві: автореф. дис. ... д-ра соціол. наук. 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології / Ін-т соціології НАН України. Київ, 2019. 19 с.
9. Секуляризація та релігійне життя: перспективи України в світлі глобальних тенденцій. URL: <https://sociology.ucu.edu.ua/jose-casanova-lecture-2016>.

Михайло Гордієнко

Помісна Церква як атрибут легітимації держави

Ми живемо в буремну добу соціальних біфуркацій, які носять не завжди прогнозований і конструктивний характер. Часто політичні амбіції беруть гору над здоровим глуздом. Очевидним явищем сьогодення є прискорена атрофія екзистенційних цінностей – честі, гідності, віри, шляхетності та відповідальності. Еволюція глобалізованого світу здійснюється не через позитив доброчесності й гуманізму, а крізь призму авторитарного меркантилізму й егоїстичної вигоди. Соціальні процеси нестримно втрачають прагматичну реальність й переміщуються у віртуальне середовище дегуманізованого буття. Лавина негативу в інформаційному просторі зростає у геометричній прогресії. Алгоритми буття людства програмується секуляризованою парадигмою, що пронизана риторикою ненависті, практикою насилля, комунікацією зла, підступними технологіями, політичним

популізмом тощо. Середньовічне варварство й аморалізм знову в тренді. Земна спільнота втрачає зв'язок з трансцендентними сутностями і занурюється у темряву гріховності. Ці явища виразно акумулюються у політичних системах перехідних суспільств і визначають вектор їхнього розвитку. Звільнившись від імперського ярма, посткомуністичні держави не спромоглися швидко вийти на орбіту цивілізованих відносин. Незрілі демократії піддалися спокусам накопичення великих капіталів шляхом зловживання владою й експлуатацією корупційних схем. Радянський імперіалізм змінився олігархічним монополізмом, у якому домінують корупція, брутальний популізм й міжконфесійна ворожнеча.

Джерело зазначених соціальних аномалій знаходиться в ментально-психологічній площині. Свідомість значного прошарку людей заангажована етатистським мисленням, атеїстичними стереотипами, войовничою пропагандою. Домінування меркантильно-споживацьких настроїв, байдужості й космополітизму формує атомізоване суспільство із вразливим соціальним імунітетом й дехристиянізованою ментальністю. У такої спільноти відсутня консолідуєча парадигма буття, вона легко піддається чужим впливам, неоімперським проектам й часто втрачає свою національну суб'єктність і державний суверенітет. Звідси випливає мета дослідження – аргументація необхідності зміцнення християнського етосу в умовах релятивізму буття, інституалізації Церкви як чинника солідарності суспільства й важливого рушія державотворення. Збереження цілісності нації у глобалізованому світі завжди потребує колективних зусиль й релігійного етосу.

Особливо гостро ця проблема об'єктивується на теренах України, де останнім часом нагнітається протистояння у форматі нової холодної війни. Щоб зупинити неоімперські амбіції путінського деспотизму, відкинути феодально-азійську модель існування, що насаджується Кремлем, і вийти на цивілізаційну траєкторію розвитку, лише інституційних потуг держави недостатньо. Очевидно треба залучати трансцендентальні субстанції й церковні структури. Тривале підневільне життя українського народу спонукало його часто шукати допомогу і порятунку у зверненні до Бога. І в нинішній затяжній кризі й тривалій війні важлива не лише підтримка міжнародних союзників, а й допомога Господа. На думку професора А. Колодного, віра завжди слугувала українцям засобом самовираження і виявлення своїх найкращих ідеалів. Вчений формує таку сентенцію: релігія шукає в нації своє буття, а нація шукає його в релігії. Цілком резонно А. Колодний стверджує, що “українська нація, розбудовуючи свою державність, відроджуючи свої поруйновані і вибудовуючи ще не набуті національні структури, з необхідністю має відтворити всі неодмінні свої атрибути. Не останню роль серед них має зайняти єдина Православна помісна церква, бо ж більшість населення країни є православними. Саме тому вибори першого Президента незалежної України пройшли під гаслом: незалежній Державі – незалежну Церкву. Проте становлення незалежних національних церков в Україні викликає неоднозначну оцінку, навіть занепокоєння у декого. Вбачається в цьому і порушення східнослов'янської

православної єдності, і загроза перетворення (на зразок Росії) національної Церкви в фактично державну, і можливе насильницьке навернення з часом до цієї Церкви всіх українців, і обмеження релігійних свобод інших релігійних течій і церков, бо ж нібито цим ставляться в нерівний статус наявні в Україні спільноти інших конфесій” [1, с. 221]. Відтак, фундаментальна складова українського державотворення – помісна Церква для свого повноцінного існування потребує колосальних зусиль усієї нації, активності й толерантності громадян, мудрості ієрархів та рішучості влади.

На кожному епохальному рубежі української історії – від часів хрещення Русі, державницьких потуг Б. Хмельницького, І. Мазепи, М. Грушевського й донині, тривають наполегливі домагання одіозних сил заволодіти церковним сегментом нації. Фактично питання стоїть так: хто контролює інститут Церкви, той має великі можливості впливати на свідомість людей і визначати формат держави. З цього приводу слухні міркування висловлює В. Липинський: “Церква – це сила духовна; держава – це сила матеріальна. Не може сила матеріальна обійтися без сили духовної, і не може держава обійтися без церкви, без релігії, без її вищого духовного благословення і моральної санкції для своїх виконаних завдань... Релігія і церква потрібна нам, людям світським, не тільки тоді, коли ми вже матеріальною силою своєю собі державу завоюємо і націю свою зорганізуємо. Вона нам потрібна не менше і в самому процесі боротьби. Щоб перемогти, ми мусимо мати не тільки силу матеріальну, але перш за все силу моральну. Крім ясної і виразної (як всякий для війни призначений план військовий) власної нашої віри світської, ідеології політичної, нам необхідна загальнолюдська віра в Бога, необхідна допомога і церкви, і релігії” [2, с. 19]. Опираючись на логіку теоретика українського консерватизму, можна стверджувати, що без сакрального авторитету Церкви та її молитовної місії утвердити стабільну державу доволі складно. Так само й нація, виходячи із вчення Липинського, зміцнюється за умови, коли її репрезентантами перестають бути люди сили матеріальної, а стають суб’єкти сили духовної й інтелектуальної.

У релігійному чині важливими є культові атрибути Церкви, які усвідомлюються на індивідуальному рівні віри та практикуються в публічному просторі держави. Існує чітка аксіома: формування політичної суб’єктності нації й утвердження інституту держави освячується помісною Церквою. Тобто суверенна держава апіорі не може динамічно розвиватися без ключового сегмента громадянського суспільства – автокефальної, незалежної Церкви. Цей контент об’єктивно і всебічно артикулюється у творчому доробку мудрої української журналістки К. Гудзик. Вона стверджує: “Протягом усіх років незалежності в Україні йдуть запеклі й зовсім не християнські міжправославні змагання, які вже давно перетворилися на політичні. Кожен президент України і певна частина депутатів Верховної Ради намагаються започаткувати і підтримати процеси утворення незалежної, помісної, визнаної у світі Української православної церкви. Але

чим більше вони стараються, тим активніше втручається в українські релігійні справи Руська православна церква... Нам вельми не вистачає пасіонарного релігійного реформатора на кшталт Мартіна Лютого чи патріарха Никона. Сьогодні необхідно погодитися з тим, що саме по собі об’єднання православних Церков в одну помісну Церкву – за тих політичних і соціальних умов, у яких сьогодні живе Україна – мало змінить релігійно-політичну ситуацію в Україні. Адже і після об’єднання з нами залишаться всі сьогоденні внутрішні протистояння і ворожнеча окремих православних Церков між собою; а також ті російські та проросійські сили, які живуть на нашій землі, а служать іншій країні. Бо яка у нас надія на те, що після цього такого бажаного об’єднання Росія перестане брутально втручатися в чужі (наші) справи, і що пересічні українські громадяни і громади не будуть спокушатися подачками чужої (і багатшої) Православної церкви? Та ворогувати між собою більш запекло, ніж вони воюють з “іновірними” й безбожниками?” [3]. З цих міркувань випливає, що Українська помісна православна церква є ключовим викликом для існування російської імперії. Вирватися з її лепет – це не лише питання церковної самостійності, але й ключове завдання новітньої фази українського державотворення.

Понад десять років тому К. Гудзик напрочуд точно спрогнозувала ситуацію, яка може скластися після того, як українські православні Церкви об’єднаються в одну Церкву і отримають канонічне визнання з боку Вселенського православ’я. Клара Пилипівна пророче зазначає: “Не треба бути Піфією, аби передбачити, що в той самий час (а може, навіть і раніше), коли такі утворять єдину помісну Українську православну церкву, в Україні буде зареєстровано законний канонічний Екзархат Російської православної церкви. Можливо також, що його центром стане (борони Боже!) Києво-Печерська лавра. До цього Екзархату увійде не тільки переважна більшість українських росіян (віруючих і невіруючих), але й чимало українців (з тих, зокрема, хто сьогодні марширує вулицями сіл і міст України з портретами царя Миколи II чи Распутіна, або з тих, хто засідає у Верховній Раді). І знову “пойдет плясать губерния”, як кажуть росіяни! Російський екзархат і Українська православна церква (об’єднана) негайно почнуть ворогувати – на близькій відстані. А також апелювати до держав – одні до Києва, інші – до Москви. З першого дня свого існування Російський екзархат почне вербувати українців, зманювати духовенство, ходити хресними ходами по українських містах та селах, засновувати “союзы православных граждан”. Москва ж буде постійно слати українському уряду ноти протесту з приводу “ущемления прав верующих Русской православной церкви” та апелювати до світових правозахисних організацій. Коротше кажучи, цей Екзархат швидко перетвориться на політичне знаряддя впливу на Україну” [3]. Такою є реалістична перспектива виборювання українцями помісної Церкви. Потрібно якомога швидше відійти від ейфорії набуття Томосу й налаштуватися на тривалу просвітницьку роботу для об’єднання українського православ’я.

Найскладніше подолати віками насаджуваний світоглядний і клерикальний вплив Кремля. Щоб уникнути азійського поневолення і дати асиметричну відповідь гібридному наступу Московії, необхідна мобілізація громадянського суспільства на засадах синергії християнського духу. Його соціальною формою імплікації є помісна Церква. Не буде перебільшенням твердження про те, що путінська Росія боїться створення Української помісної православної церкви більше, ніж ядерних ударів по своїй території. Це занепокоєння йде від усвідомлення того, що ключова місія автокефальної Церкви – соціальне служіння своєму народу і сприяння у розбудові національної держави. Чим сильнішою стає українська держава, тим менше шансів здійснити Кремлю неоімперський реванш. Отже, ефективно протистояти кремлівській колонізації зможе лише консолідована нація, що опирається на християнські чесноти, має чітко визначену політичну візію, релігійну ідентичність й незалежну Церкву.

Підступність путінської агресії полягає в тому, що вона здійснюється сучасними методами гібридної експансії, де задіяні одночасно ціла низка засобів ураження: інформаційні, економічні, світоглядні, ідеологічні, духовно-релігійні. Кремлівський режим вміло перетворює релігію на зброю. В системі мілітарних потуг Москви напрочуд зловісним є проєкт “Русского мира”. Його основним об’єктом атаки є захоплення ментально-світоглядних та духовно-культурних субстанцій свого ворога. Через потужні арсенали сучасних засобів пропаганди цей вид зброї є пріоритетним. Коли у свідомості критичної маси наших співвітчизників посіяні міфологеми на кшталт “російської весни” чи “канонічності московської церкви”, тоді питання асиміляції української нації стає справою техніки.

Суверенне буття української держави безпосередньо корелюється із чинником ідентичності громадян, виховання у них патріотичних й духовно-моральних якостей. Національно свідомі індивіди генерують пасіонарні ресурси спільноти, зміцнюючи її соціальний імунітет. Ключову місію у цьому процесі відіграє помісна Церква, яка духовним авторитетом санкціонує й легітимізує дії владних структур й державних інститутів. Коли вітчизняна псевдоеліта в умовах неоголошеної війни системно зраджує і дбає про свої меркантильні інтереси, тоді надія покладається на Церкву, як основний форпост, що зберігає національну ідентичність й протистоїть кремлівській окупації. У цьому контексті А. Плахонін зазначає: “Перше, й головне, після отримання Томосу, після визнання автокефалії української церкви Константинополем, а потім, це неминує, й іншими церквами Москва може не визнавати Православну церкву України юридично, але вимушена прийняти її існування як факт. А отже, Кремль віднині може знищити українську церкву лише фізично, лише задалегідь знищивши українську державу. Виконавши те, що він уже робив не раз. Щоб підірвати її легітимність, довіру до неї, вони сіятимуть конфлікти й розкол усередині молоді Православної церкви України” [4, с. 26]. У цих умовах українцям треба гуртуватися навколо духовної субстанції – помісної Церкви й рішуче відкидати кремлівські провокації в релігійному середовищі.

Так історично склалося, що в душі українського народу потяг до Бога є органічною потребою, яку не змогло витравити ні варварство монголо-татар, ні царське самодержавство, ні радянський атеїстичний режим. Можливо тому вижила і збереглася українська нація, що в її лоні було сформовано дві християнські Церкви: Західну – греко-католицьку та Східну – православну. Ми схильні вважати, що попри шалений тиск з боку могутніх імперій, саме трансцендентальна аура Церкви не дала змоги повністю асимілювати український етнос. Треба відзначити три ключові тренди християнства, які актуальні за будь-яких умов і обставин: 1) демократичний зміст й повага до свободи індивіда; 2) спрямованість на морально-етичне вдосконалення людини; 3) здатність виступати прогресивною силою, яка інтегрує різні національності, мови, культури, ментальності тощо.

Зазначені позиції наштовхують на думку про те, що релігія і Церква тією чи іншою мірою заангажовані в політику. Важливою у контексті національних інтересів України є потреба, аби релігійно-церковні структури функціонували і діяли на боці суверенної держави, сприяли її розбудові, моральному й духовному вдосконаленню громадян, зміцненню патріотичної свідомості як віруючих, так і людей інших світоглядних орієнтацій. Фундаментальна парадигма, яку взяло на озброєння християнство – це любов. Здійснюючи філософську переоцінку всіх цінностей, Ф. Ніцше у роботі “Жадання влади” стверджує: “Любов – це стан, у якому людина бачить речі здебільшого не такими, якими вони є насправді. На її вершині – оманлива сила, яка водночас підсолоджує і прояснює. Коли є любов, людина найвитриваліша, вона терпить усе. Отже, йшлося про те, щоб створити релігію, в якій можна любити, – і тоді вже й найбільше лихо не зачепить людину: вона його просто не побачить” [5, с. 352–353]. За логікою Ніцше, життя Спасителя було втіленням практики безкорисливої любові, – такою ж була його смерть. Філософ обґрунтовує концепти про те, що для спілкування з Богом не потрібно ніяких формул, жодних ритуалів, навіть молитви. До Бога ведуть не “покута”, не “молитви про прощення”, а тільки євангельська поведінка, праведний спосіб життя.

Сакральні постулати Церкви системно піддаються випробуванням популістською риторикою й симулякрами віри постіндустріальної доби. Релігія і Церква у наш час набуває утилітарного значення. Руйнуються трансцендентальні сутності й приходять усвідомлення людством часової конечності світу та розуміння невідворотності есхатологічної перспективи. Більшість країн, соціальних спільнот, окремих індивідів здобули свободу, але не спроможні нею ефективно користуватися. Це пов’язано з тим, що людина, перманентно збагачуючись знаннями, стала в опозицію до Божої Істини, відійшла від неї. Земна істина може поневолювати, а Христова істина робить вільними (Ін. 8:32). Якщо людина віддаляється від святої істини, вона стає на шлях поклоніння злу, агресії, пристрастям і втрачає позитивну свободу. Це треба усвідомити соціальним суб’єктам, які прагнуть відродити імперську велич, ігноруючи як міжнародне право, так і християнську мораль.

Гібридна агресія Кремля проти України базується на політичних маніпуляціях, фальшивій пропаганді, популістській риторичі, фейкових меседжах з метою поневолення суверенного народу. Допомогти вистояти українському соціуму супроти клерикальних пропагандистських атак з Москви покликана помісна Православна церква, насамперед молитовною місією й пастирським служінням своєму народові та його війську.

В умовах мілітарної та інформаційної окупації нашої держави путінським деспотизмом колосальна місія випадає на новостворену Українську помісну православну церкву, яка, окрім проповіді євангельських істин, християнського смирення, аскетичного способу життя і дотримання Заповідей Божих має мотивувати в людей громадянську активність, патріотизм, відданість своїй землі. Ще від старозавітних пророків йде настанова, яка вимагає не втечі від світу, не пасивного споглядання чи пристосування до соціальних порядків, а критичного ставлення до політичного устрою та рішучих дій, спрямованих на поліпшення умов життя громадян і захисту їх інтересів. При цьому Церква має відмежовуватися від політичних технологій та маніпуляцій влади. “Справжня місія, яку Христос доручив своїй церкві, не має політичного характеру. Мета, що її визначив Христос церкві, має насамперед релігійний характер. Вона зосереджена на спасінні душ, а вже з цим пов’язані етичні цілі і політичний вплив її віроповчань” [6, с. 115]. Тобто Церква для віруючих людей виступає не політичним захисником, а заступницею у сфері духовного спасіння. Місія Церкви в демократичному суспільстві полягає в утримуванні людини від хибних думок та вчинків у політичному просторі, згубних для життя вічного.

Нації, що виборюють свою державність апріорі не можуть оминати питання про власну Церкву. Значно прискорила соціальний запит на помісну Православну церкву України Революція Гідності. З самого початку протестних акцій українські Церкви, керуючись покликом душі, вийшли за межі своєї огорожі й долучилася до Майдану, активно підтримуючи жертвну боротьбу наших патріотів за свободу і європейські цінності. Архієпископ Харківський і Полтавський Української автокефальної православної церкви Ігор (Ісіченко) у цьому контексті зауважує: “Християнство – релігія безкомпромісної самопожертви. Взірець самого Спасителя, повторений тисячами мучеників за віру, вчить нас не йти на жодні компроміси зі злом. Любити ворога – зовсім не означає потурати його злочинним схильностям. Навпаки! Любов до ворога вимагає звільнити його від поневолення гріхом, усунути з посади, яка провокує до обману, насильства... Кожна нація, не лише українська, проходить випробування на зрілість, коли виявляється змушеною виправляти деформації у системі державної влади... Солідарна участь в оздоровленні системи влади – це знак Божої довіри до нас як нації. І, звичайно ж, випробування: чи зуміємо ми в хвилину небезпеки виявити християнську солідарність, разом протистояти викликам часу? Церква вітає тих, хто не тікає від випробувань, а гідно відповідає на виклик. Покладаючись на волю Господа, ми

маємо змінювати довколишній світ на краще відповідно до євангельської системи вартостей. Апостол Яків наголошує: “Як тіло без духа мертве, так і віра без діл мертва!” (Як. 2:26). Християнська віра реалізується в справах милосердя: у захисті невинно скривджених, у запобіганні кровопролиттю, в протистоянні агресії. “Я не мир принести прийшов, а меча” (Мт.10:34), – попереджає Христос, і чекає від нас не пасивного очікування чуда, а діяльного утвердження справедливості. Коли це необхідно – застосування сили в протистоянні насильству” [7, с. 109–110]. Під час драматичних подій новітньої історії України – побиття студентів на Майдані 30 листопада 2013 р., російської агресії Кремля з наступною анексією Криму та сепаратистського тероризму на Донбасі – більшість наших церков зайняли державницьку позицію. Вони продемонстрували не улесливість й прислужництво перед злочинною владою, а рішуче підтримали свій народ, молитовно плекаючи мир і безпеку для суспільства. Через такі випробування, які Бог попускає тим, кого більше любить, формується громадянське суспільство й кристалізується політична суб’єктність нації.

Наразі ми є свідками епохальної події – надання нашій нації Томосу, який юридично фіксує постання автокефальної Православної церкви України. Про це мріяло і боролось не одне покоління українських християн. Тепер отриманий Томос треба конвертувати у державотворчу справу. Для цього потрібні харизматичні особистості, моральні авторитети. Одним із таких є Святійший Патріарх Філарет, для якого утвердження помісної української Православної церкви стало справою всього життя. Він протягом чверті сторіччя толерантно, мирним, про-світницьким шляхом наближав церковну автокефалію для України. Якби не послідовні зусилля Владики Філарета на утвердження української автокефальної Православної церкви, то сьогодні може й не стояло б питання про Томос, адже його просто нікому було б вручати. Без таких подвижників як Філарет, Україна й надалі була б канонічною територією Московської патріархії.

У Патріарха Філарета ніколи не виникало сумніву, що суверенітет народу спроможна зміцнювати лише проукраїнська Церква, яка стоїть на державницьких засадах. У своїх публічних виступах Патріарх наголошує: “Ми підносимо молитви за порозуміння всіх політичних сил і в першу чергу – влади. Адже її завдання – дбати за свій народ... Головна порада для політиків: треба любити Україну, а не себе в Україні... Ми закликаємо: в ім’я інтересів всього народу, єдності держави треба забути про суто егоїстичні потреби. Господь сказав: турбуйтеся спочатку про Царство Боже, а все інше додасться. Необхідно думати про Україну та її народ (бо це обов’язок і покликання кожного політика, а тим паче – держаного діяча), а благополуччя буде... Ідею утворення єдиної помісної Української православної церкви неможливо знищити. До неї можна йти довго, але знищити неможливо. Адже це потреба не лише самої церкви, але й держави, народу. Для збереження Православної церкви та Української держави потрібна помісна православна церква” [8, с. 506]. Добровільно відмовившись від управління однією з найбільших

церков України, Філарет демонструє свій альтруїзм і дає взірцевий приклад для політичних керманів, які всіма засобами прагнуть утримати владу і керівні посади. Можна припустити, що церковно-релігійне середовище в новітню добу українського політогенезу є найбільш сприятливим для визрівання лідера загальнонаціонального масштабу.

Створення єдиної помісної Української православної церкви відкриває нові можливості і широкі перспективи для прискорення державотворчих процесів, й одночасно детермінує нові виклики та загрози з боку неоімперських сил, що прагнуть реваншу. Деградація національної ідентичності наразі сягає свого апогею. Вона пов'язана із кризою духовності, ослабленням віри, штучним розколом Церкви. У цьому середовищі активізуються демонічні сили зла під орудою Кремля. Наразі неоімперські наміри путінського режиму утвердити політичну і церковну гегемонію у якомога ширших масштабах є очевидними. Це починає розуміти більшість адекватних людей, політичних структур, державних лідерів. До них належить і Константинополь, зокрема, Вселенський патріарх Варфоломій. Його мудре рішення надати Томос Україні – це великий шанс для нас, але не панацея у вирішенні релігійних суперечностей. Наразі треба шукати той оптимальний алгоритм міжконфесійного порозуміння, який би забезпечив утвердження симфонії Церкви й держави і сприяв консолідації українського православ'я.

Воюючій країні як ніколи потрібна канонічна і єдина Церква, спроможна консолідувати суспільство навколо сакральних цінностей і зорієнтувати його на захист Вітчизни. Саме помісна Православна церква могла б стати дієвим засобом українського опору путінському деспотизму. Для цього потрібне швидке оновлення теологічної свідомості віруючих, відродження церковних інституцій, а не їх штучна українізація. Варто прислухатися до порад І. Огієнка (митрополита Іларіона), котрий зауважував: “Українська церква мала повне своє власне життя, внутрішнє і зовнішнє, довгими віками вироблене... Та й немає нам чого українізувати, бо не про українізацію своєї церкви нам ходить, але про її повне розмосковлення, цебто про повернення їй всього того, що церква наша давніше вже мала, але що їй забрали, особливо за синодальної доби. І не тільки розмосковлюватись нам треба, – нам повинно повернути цілу й повну ту нашу церкву, що була в нас майже тисячу літ” [9, с. 324]. Становлення помісної Церкви додає ще більшої люті кремлівському агресору. При кожній нагоді Московія силою ламає всі наші потуги церковної автокефалії.

Треба чітко усвідомити, що в найближчу перспективу ми приречені жити в умовах війни. Як ізраїльтяни, знаходячись в арабському оточенні виробили інстинкт воїна, захисника вітчизни, так і українці, живучи в середовищі “Русского мира” мусять бути максимально мобілізованими для відсічі агресора, не зраджувати Бога і батьківщину. Наразі очевидним є той факт, що настільки посиляться вплив і авторитет Української православної помісної церкви, настільки послабнуть

позиції Російської псевдоканонічної церкви. Не буде великим пафосом сказати, що наразі в церковній площині вирішується доля України. Якщо на нинішньому історичному етапі українці зможуть захистити помісну Церкву, тоді й національна держава отримає легітимне підґрунтя свого буття.

Формулюючи висновок, треба зазначити, що перспектива розвитку новітньої України на пряму корелюється із вирішенням релігійно-церковних проблем. Помісна Церква – це не лише Акт духовної незалежності України, але й неодмінний атрибут національного державотворення. Оскільки всі провідні інституції нашої держави – суди, прокуратура, виконавча, законодавча гілки влади, місцеве самоврядування – знаходяться у стані феодально-корумпованої девіантності, то єдиним орієнтиром і арбітром нації лишається Церква. Вона має стояти над усіма кланово-мафіозними баталіями чи електорально-виборчими процесами й, дотримуючись примату етики та моралі, боронити духовну аuru нації та служити інтересам українського народу. Становлення повноправної Православної помісної церкви в Україні – п’ятнадцятої серед усіх у світі, сприятиме не лише наверненню ширшого кола громадян до Бога, а й відновленню історичної справедливості, усвідомленню нашої національної спадщини, державницьких традицій, культурних надбань. Господь прихильний до того народу, який прагне бути єдиний у вірі, у Христі, у Церкві й у державі. З Божою поміччю помісна автокефальна церва неодмінно інтегрує всю християнську спільноту України й благословить державу на демократичний шлях розвитку.

1. Колодний А. М. Україна в її релігійних виявах: монографія. Львів: СПОЛОМ, 2005. 336 с.

2. Липинський В. Релігія і церква в історії України. Київ: Рада, 1995. 96 с.

3. Гудзик К. Що нам дасть Помісна церква? // День. 2007. № 55. 30 берез.

4. Плахонін А. Томос. Що далі? // День. 2018. № 233–234. 21–22 груд.

5. Ніцше Ф. Так казав Заратустра; Жадання влади / пер. з нім. А. Онишка, П. Тарашука. Київ: Основи, Дніпро, 1993. 415 с.

6. Курас І., Рибачук М., Кирюшко М., Фещенко П. Релігія і політика в сучасній Україні. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, 2000. 272 с.

7. Ігор (Ісіченко). Любити ворога – зовсім не означає потурати його злочинним схильностям // Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка / Українська асоціація релігієзнавців; за заг. ред. д. філос. н. Филипович Л. О. і канд. філос. н. Горкуші О. В. Київ: Самміт-Книга, 2014. С. 109–112.

8. Патріарх Філарет про два ювілеї Хрещення Руси // Дорошенко Ю. Без догмату: релігійні магістралі. Київ: Ярославів Вал, 2012. С. 498–507.

9. Іван Огієнко (митрополит Іларіон). Українська церква / упоряд., авт. передм. М. С. Тимошик. Київ: Наша культура і наука, 2007. 408 с.